

Rahapoliitika osakond

TÖÖTURU ÜLEVAADE

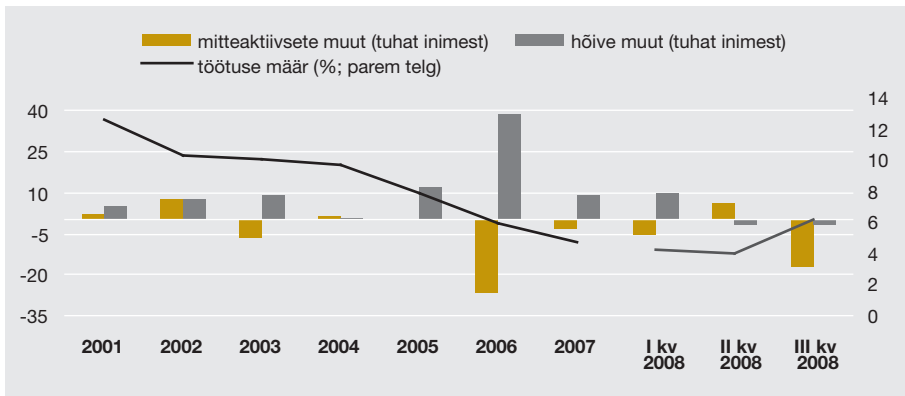
Diana Tur
Natalja Viilmann

1/2009

OLULISEMAD ARENGUSUUNAD 2008. AASTA TEISEL POOLEL

2008. aasta teine pool erineb viimastest aastatest tugevate korrektsioonide poolest tööturul: töötus suurenes ja palgakasv aeglustus ülimalt järsult. Käesolev ülevaade keskendubki tööturu arengule 2008. aasta teisel poolel, mil jätkus Eesti majanduslanguse hoogustumine. Kui esimesel poolaastal ei olnud tööturu reaktsiooni sellele veel eriti märgata, siis aasta teisel poolel ületas korrektsiooni kiirus kõiki ootusi. Viimases kvartalis olid majanduslanguse ja tööturu näitajate muutused juba sedavõrd kiired, et kahtlused Eesti tööturu ebapiisava paindlikkuse suhtes kahanesid.

Hõivatute arv hakkas vähenema juba 2008. aasta II ja III kvartalis, kuid esialgu suhteliselt tagasihoidlikult. Aastataguste perioodidega võrreldes jäi hõive langus mõlemas kvartalis 0,2–0,3% piiresse, mis tähendab, et tööhõive määr ei muutunud, kuna ka tööaliste üldarv vähenes aastaga sama palju. Kuna tööjõupakkumine kasvas rohkete koolilõpetajate tööjõuturule suundudes, siis mitteaktiivsete arv kahanes ja töötute arvu kasv kiirenes. Kolmandas kvartalis tõusis töötuse määr viimase kahe aasta kõrgeimale tasemele (6,2%) ja töötute arv tõusis 44 000ni (vt joonis 1). Alanud majanduslanguse tõttu suurenesid turule sisenejate jaoks raskused endale tööd leida, ka töökohtade loomine pidurdus.

Joonis 1. Olulisemad tööturunäitajad

Olemasolevad andmed IV kvartali kohta näitavad töötuse veelgi kiiremat suurenemist ja erakordselt sügavat pessimismi lähituleviku väljavaadete suhtes. Tööga hõivatute arv hakkas majanduse kahanemisele reageerima umbes kahekvartalilise viitajaga, kuid siis seda järsemalt. Aasta lõpu seisuga oli tööturuametis registreeritud töötute arvu kasv kiirenenud aasta arvestuses juba 115%ni.

Majanduse kiire kasvu perioodil oli peamine eesmärk tööjõupakkumise suurendamine, lisatööjõudu oli võimalik saada peamiselt vaid mitteaktiivsete hulgast. Tööturu paindlikkusele aitas kaasa aktiivne tööturupoliitika, kus töö atraktiivsust üritati suurendada paindlikuma tööaja, struktuursete (sh ka regionaalsete) töökohtade pakkumise ning täiendava palgakasvu abil. Majanduslanguse ajal muutub aga tähtsamaks tööturu paindlikkuse teine pool: vallandamise või palkade alandamise lihtsus, paindlike töölepingute kasutamise ulatus, töötajate kindlustatus ning sotsiaaltagatised.

Kahaneva majanduse tingimustes ei ole enam vaja endistes kogustes tööjõudu ning nõudluse vähenedes alaneb sisemajanduse hõive ka edaspidi. Tööjõu oluline kallinemine ja tellimuste järsk vähenemine sunnivad ettevõtjaid otsima tööjõukulutuste alandamise võimalusi. Mõned vähendavad töötajate arvu, teised kärbibivad palku ja osad teevad nii üht kui teist.

Riigieelarve seisukohast oleks hõive vähendamisest märksa odavam – ja seetõttu ehk ka eelistatavam – palkade alandamine, mille puhul väheneb küll mõnevõrra isiku tulumaksu efektiivne maksumäär, kuid jääb ära töötuskindlustuse, töötuabiraha ja teiste sotsiaaltoetuste kasutamise vajadus. Massilise tööpuuduse vältimiseks võib esimeseks alternatiiviks teatud töövaldkondades olla lühendatud tööaeg. Samuti võib kaaluda preemiatega ja lisatasudest loobumise võimalust (sh avalikus sektoris) või palkade solidaarset alandamist. Lisatasudest loobumine ei nõua ka töölepingute ümbervaatamist; palkade solidaarne alandamine võimaldab aga töölepinguid muuta võimalikult odavamalt, see on töötajatele arusaadav ega riiva nii palju nende õiglustunnet. Majanduse struktuursed muutused oleksid sel juhul mõnevõrra aeglasemad, kuid vähem „valusad“.

2008. aasta alguses täheldatud tugev palgatõusurve hakkas aasta teisel poolel järk-järgult vähenema. 2008. aasta lõpukuudel nominaalpalgade kasv pidurdus oluliselt ja reaalsalpalgad alanesid. Arvestades tööjõunõudluse korrigeerimise ulatust on lähitulevikus tõenäoline nominaalpalgade langus, mistõttu ka inflatsioonisurve väheneb kiiresti.

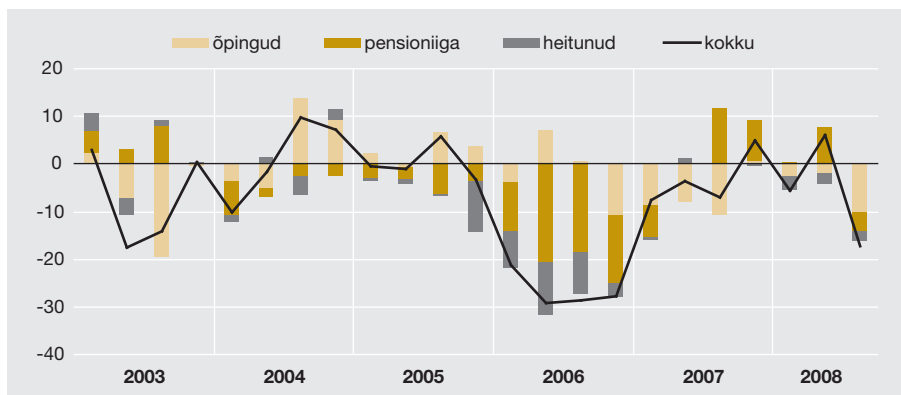
Palgakasvu suure inertsitõttu pidurdus see aeglasemalt kui nominaalse majanduse kasv. Seetõttu on kiire majanduslanguse perioodile iseloomulik tööjõu erikulu kasv ja kasumi osatähtsuse alanemine SKP suhtes. Kasumi osatähtsus stabiliseerub või hakkab tõusma ja tööjõu erikulu kasv peatub ja muutub languseks alles siis, kui majanduslangus saavutab põhja, stabiliseerub ja hakkab uuesti ilmutama kasvamärke.

Tööturu- ja sotsiaalpoliitika peab langusajal toetama tööturu kiiret ja adekvaatset reageerimist majandustingimuste muutustele. Tööturu paindlikkus on konkurentsivõime peamine eeldus, et soodustada tööjõu kiiret ümberpaiknemist vahetootlikest ettevõtetest konkurentsivõimelisematesse ja seda koos asjakohase väljaõppega. Kiire kasvu periood varjas probleeme selles vallas, kuid kitsaskohad ilmsid majanduslanguse saabumisel. Töölepinguseaduse muutmise oli sel ajal väga vajalik ning selle rakendamine võiks olla isegi kiirem.

TÖÖJÕU NÕUDLUS JA PAKKUMINE

Töäjõus osalemine ja mitteaktiivsus

2008. aasta teisel poolel kaasnes majanduslanguse süvenemisega mitme tööturunäitaja murranguline areng. Töäjõu-uuringu andmetel oli 15–74aastaste mitteaktiivsete¹ arv vähenenud 2008. aasta III kvartalis eelmise aasta sama perioodiga võrreldes 5% ehk 17 200 inimese võrra. Eriti jõudsalt kahanes mitteaktiivsete arv Põhja- ja Kesk-Eestis (vastavalt 10% ja 9%). Mitteaktiivsus vähenes peamiselt õppijate arvu langedes; vähemal määral kahanes ka pensionialiste, heitunute ning laste eest hoolitsemise tõttu mitteaktiivsete arv (vt joonis 2). Kuna hõive 2008. aasta III kvartalis ei kasvanud, siis tõstis elanikkonna suurenenud majanduslik aktiivsus töötute arvu.

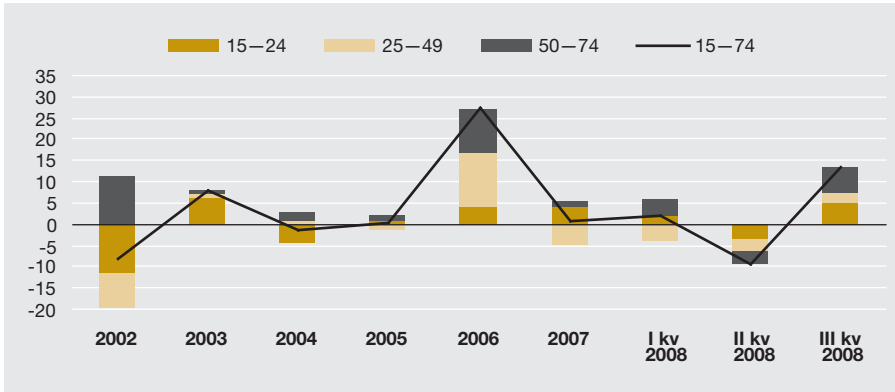
Joonis 2. Mitteaktiivsete arvu muut ja mitteaktiivsuse põhjused (a/a; tuhat inimest)

Mitteaktiivsete arvu kahanedes suurenes 2008. aasta III kvartalis tööealise elanikkonna töäjõus osalemise määr² 67,6%ni, olles 1,6 protsendipunkti võrra kõrgem kui aasta varem.

Töäjõud kasvas enam nooremate (15–24aastaste) ja vanemate (50–74aastaste) vanuserühmade toel (vt joonis 3). Võrreldes eelmise aasta sama perioodiga osales noori töäjõus 4900 võrra rohkem. Peamiselt oli see seotud Eesti demograafilise eripäraga, kuivõrd 2008. aasta suvel lõpetas kooli suurem hulk noori (nn laulva revolutsiooni põlvkond), kes sisenesid töturule. Seetõttu oli mitteaktiivsuse vähenemine ja töäjõus osalemise kasv noorte hulgas endisest intensiivsem.

¹ Mitteaktiivne on tööealine isik, kes ei tööta ega otsi tööd (pensionärid, õpilased, kodused ja heitunud).

² Töäjõus osalemise määr võrdub hõivatute ja töötute osakaaluga tööealises elanikkonnas.

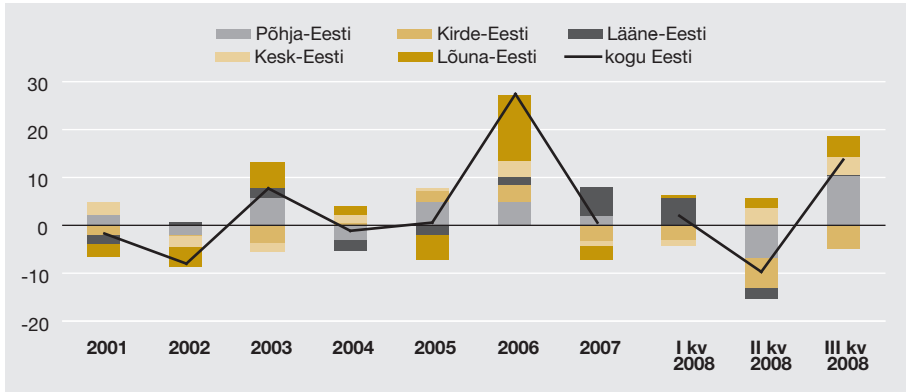
Joonis 3. Vanuserühmade osatähtsus töäjõu kasvus (tuhat inimest)

Varem on õppijate osakaalu suurenemist seostatud nii laienenud haridusvõimalustega kui ka sellega, et haridustee pikenedamine on noorte jaoks eeskätt alternatiivne valik ning seetõttu on haridussüsteemist kujunenud reservuaar nende noorte jaoks, keda muidu ähvardaks töötuks jäämine. Nüüd aga tuleb tõdeda, et suurema hulga noorte lisandumine tööturule ei toimunud just sobival ajal. Riigil puuduvad vahendid täiendavate õppekohtade loomiseks, turul väheneb kiiresti tööjõunõudlus ning üleilmse majanduskriisi tõttu ei ole töö saamisel abi ka migreerumisest. Peale selle on majandustsükli uuringud näidanud, et rasketel aegadel realiseeruvad töötururiskid eelkõige noorte ja etniliste vähemuste hulgas. Uued tööturule saabujad eristuvad tööturul olijatest puuduva või vähese töökogemuse poolest, nende pakutakse madalamat kvalifikatsiooni eeldavat ja madalamalt tasustatud tööd. Majanduskriis halvendab nende väljavaateid veelgi.

Peale vanuse mõjutab inimeste käitumist tööturul nende piirkondlik liikuvus. Kuigi viimastel aastatel on tööturu erinevused Eesti piirkondade vahel vähenenud, oli tööturu areng regiooniti jätkuvalt üsna ebaühtlane. 2008. aasta III kvartalis suurenes aktiivsus eelkõige Põhja-, Kesk- ning Lõuna-Eestis, samal ajal kui Kirde-Eestis see jätkuvalt kahanes (vt joonis 4).

2008. aasta IV kvartali ja 2009. aasta alguse kohta täpsed andmed veel puuduvad. Tõenäoliselt aga hoogustus hõive langus ja töötuse kasv sel perioodil märkimisväärselt ning mitteaktiivsete arv võis hakata taas suurenema tööotsingutest loobujate ja töö leidmise halvenenud väljavaadete tõttu.

Kui mõistlikul tasemel töötus ei ole iseenesest majandusele ja ühiskonnale probleemiks, siis ulatuslik ja liialt pikaks veniv töötus kätkeb endas mitmeid tõsiseid riske, näiteks töötute isiklikud probleemid, töötute marginaliseerumine ühiskonnas, kvalifikatsiooni kadu ning töötõu potentsiaali hävimine. Selleks, et kasutada riigi töötõuresse efektiivsemalt ning soodustada

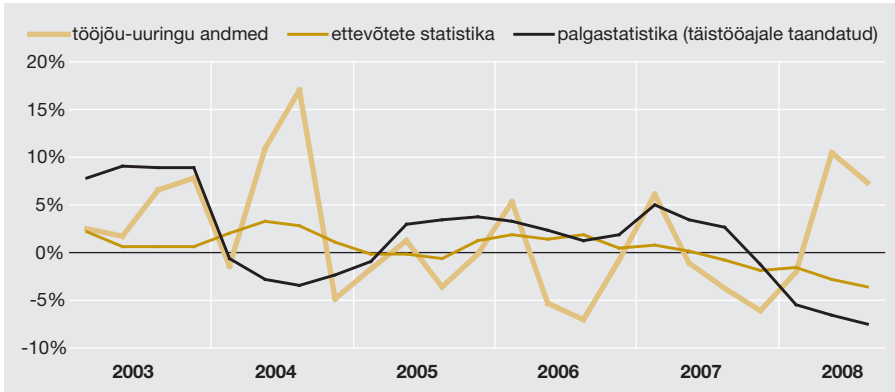
Joonis 4. Piirkondade osatähtsus töäjõu kasvus (tuhat inimest)

majanduslanguse ajal inimeste töövõime ja aktiivsuse säilimist ja viia nende oskused vajalike struktuursete muutustega vastavusse, peab märksa rohkem kasutama aktiivse tööturupoliitika toetusi ja programme. Kui lähiaastatel takistab tööhõive kasvu peamiselt töökohtade vähe- sus, siis peab laiendama aktiivsete tööturumeetmete pakkumist (nt täiendkoolitus, keeleõpe, ümberõpe ja tööpraktika ning ettevõtlustoetuste eraldamine töötutele), kasutades nende rahastamiseks aktiivselt ka Euroopa Sotsiaalfondi struktuuritoetusi.

Hõive

Majanduslangus kiirenes 2008. aasta III kvartalis, kuid hõive ei ilmutanud statistikaameti andmetel erilisi kahanemismärke. Hõive langes sel perioodil vaid 0,24% võrreldes aastatagu- se perioodiga, samal ajal kui SKP vähenes 3,3%. Alaneva toodangumahu taustal tähendab hõivatute suhteliselt kõrge arvu püsimine jätkuvalt negatiivset tootlikkuse kasvu (arvestatuna ühe hõivatu kohta). Neljandas kvartalis, mille kohta täpsed andmed veel puuduvad, süvenes majanduslangus veelgi ning hõive vähenes tõenäoliselt endisest märksa rohkem.

Kuigi hõivatute üldarv oli suhteliselt stabiilne, jätkusid 2008. aasta III kvartalis suured struktuur- sed muutused. Töäjõu-uuringu andmetel näiteks töötlevas tööstuses hõive kasvas (7,3% ehk 9400 inimese võrra). Ehitussektoris, kus hõive suurenes viimaste aastate jooksul väga kiiresti, toimus III kvartalis oluline pööre ning hõivatute arv vähenes (4,8% ehk 4100 inimese võrra). Kui hõive langus ehitussektoris oli loogiliselt seotud nõudluse ja ehitusmahu alanemisega, siis hõive kasvu töötlevas tööstuses ettevõtete statistika ei kinnita – selle põhjal vähenes hõivatute arv töötlevas tööstuses järk-järgult 2008. aasta kolme esimese kvartali jooksul (vt joonis 5).

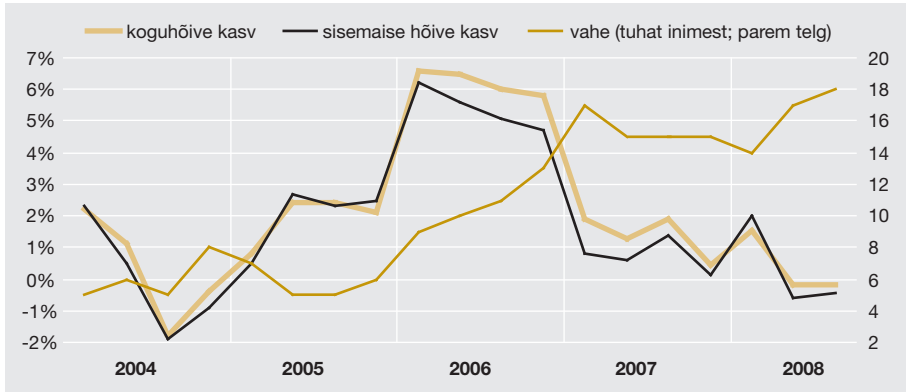
Joonis 5. Hõive kasv töötlevas tööstuses töäjõu-uuringu, ettevõtete ja palgastatistika andmetel (a/a)

2008. aasta III kvartalis ulatus hõive langus töötlevas tööstuses ettevõtete statistika andmetel 3,6%ni. Täistööajale taandatud töötajate keskmine arv vähenes palgastatistika kohaselt veelgi kiiremas tempos: III kvartalis oli langus 7,5%. Suured lahknevused erinevate statistiliste andmete vahel olid võrreldavad 2004. aastal mõõdetud erinevustega, mille puhul oli (hilisema arusaama kohaselt) tegu töömigratsiooni olulise suurenemisega pärast Euroopa Liiduga ühinemist. Töäjõu-uuring käsitleb Eesti residentide hõivatuna sõltumata sellest, kas tema töökoht asub Eesti territooriumil või sellest väljaspool. Kas ka 2008. aastal oli tegu pigem sisemaise hõive suurenemisega kui netomigratsiooni hoogustumisega, on praegu raske öelda, kuid hõive kasvu näitajate lahknemine ligi 15 protsendipunkti ulatuses moonutab märgatavalt nii tootlikkuse andmeid kui ka nende põhjal tehtavaid järeldusi.

Eesti tööturg on endiselt väga paindlik: raskemate aegade saabumisel ilmnesid muutused tööturul suhteliselt kiiresti. Kuna töäjõunõudluse langus IV kvartalis tõenäoliselt kiirenes, siis selles kvartalis toimunud muutused olid tõenäoliselt aasta suurimad. Ühtlasi tundub, et raskuste ilmnedes ei hakka kõik ettevõtted kohe töötajaid koondama. Paljud üritavad töötajaid säilitada ning vähendavad raskustega toimetulekuks palgakulu, kärpides töötundide arvu.

Euroopa Liidu sisese migratsiooni hindamiseks saab kasutada Eurostati andmeid hõive kohta lähtuvalt sisemaise ja koguhõive kontseptsioonist³. Nende vahe näitab netomigratsiooni ehk mõnes teises riigis töötavate Eesti residentide arvu, millest on lahutatud Eestis töötavate, teiste riikide residentide arv (vt joonis 6).

³ Koguhõive hõlmab sisemist hõivet ning välismaal töötavaid Eesti residentide; see ei hõlma Eestis töötavaid mitteresidentide välismaalasi.

Joonis 6. Koguhõive ja sisemaine hõive

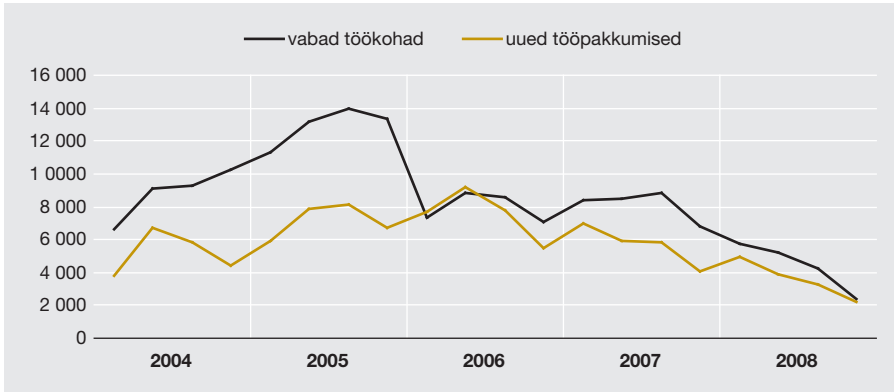
Allikas: Eurostat; autorite arvutused

Eurostati andmete põhjal on viimastel aastatel välismaal töötavate Eesti residentide arv peaaegu pidevalt suurenenud. Seda pole suutnud kompenseerida ka teiste riikide residentide sissevool Eestisse. 2008. aasta III kvartalis suurenes netomigratsioon veelgi, mistõttu sisemaine hõive kahanes koguhõivest veidi rohkem (0,5% vs. 0,2%).

Võib väita, et Eesti tööturul langes tööga hõivatute arv esimese kolme kvartali jooksul vaid vähesel määral. Suurim muutus leidis tõenäoliselt aset IV kvartalis, mille kohta täpsed andmed veel puuduvad. Arvestades majanduskriisi globaalset ulatust võib aga Eestist väljapoole liikumine lähitulevikus vaibuda, sest ka teistes riikides on tööd raskem leida. Töö kaotanud muutuvad seetõttu pigem töötuks või mitteaktiivseks ega suundu välismaale. See aga tähendab suuremat koormust Eesti töötuskindlustuse ja sotsialtoetuste süsteemile.

Vabad töökohad

Kuigi tööturuameti vabade töökohtade statistika ei ole esinduslik ega laiene kogu Eesti majandusele, on seda käesolevas analüüsis kasutatud tööturu arengu ühe võimaliku indikaatorina. Selle statistika järgi on tööjõunõudluse kasvutempo viimasel ajal märkimisväärselt pidurdunud. 2008. aasta alguskuudel oli kehtivate tööpakkumiste arv tööturuametis aastatagusest ligi kolmandiku võrra väiksem ning uusi pakkumisi laekus 29% võrra vähem. Aasta viimases kvartalis aga kiirenes mõlema näitaja langus vastavalt 65% ja 45%ni, mis viitab tööjõunõudluse järsule vähenemisele (vt joonis 7).

Joonis 7. Tööturuametile esitatud töökuulutused

Tööotsingutele spetsialiseerunud ettevõtte CV Keskuse andmetel vähenes nende tööpakkumiste arv 2008. aasta alguse 2200-lt sügiseks 1500-le. Septembri teises pooles vähenes tööpakkumiste arv jõuliselt ning aasta viimasel päeval oli neid alles vähem kui 700. Olukord ei paranenud ka 2009. aasta alguses. CV Keskuse teatel purustati jaanuari kolmandal nädalal (viimane periood, mille kohta on andmeid) kõik senised tööportaali külastatavuse rekordid, kui nende kodulehel käis tööd otsimas 101 099 inimest (võrdluseks: Tartu elanike arv 1. jaanuari seisuga oli 98 473 inimest).

Seninägematut aktiivsust on märgata just tööotsijate leeris, kuigi ka tööpakkujad on pärast tavapäraselt vaikset detsembrit taas mõnevõrra aktiveerunud. Tööpakkumisi lisandus portaali nädalas üle 100 ning 21. jaanuari seisuga oli nende arv tõusnud 750ni. CV Keskus on ka täheldanud, et suur osa tööotsijaid on oma palgasoovides juba korrekture teinud ning väga tugevalt annab tunda allapoole palgaralli: kaovad või kahanevad lisatasud ja soodustused või ka põhipalk.

Majanduskriis, pessimistlikud ootused ning ebakindlus tuleviku suhtes mõjutavad ka töötajate suhtumist töösse. TNS Emor viis 2008. aasta septembris telefoniintervjuudena läbi palgatöötajate uuringu, mis hõlmas kokku 400 inimest. Selle järgi on Eesti 15–74aastaste töötajate pühendumus tööle kahe aasta tagusega võrreldes kasvanud 2 punkti võrra, küündides 57 punktini. Võrreldes Euroopaga on Eesti töötajate pühendumus veidi madalam (Euroopa keskmine on 59 punkti). Üldine tööõhkkond ettevõtetes ja asutustes on töötajate hinnangul jäänud umbes samaks, kui see oli paar aastat tagasi, kuid töötajad ise soovivad end tööandjaga rohkem siduda. Nad on valmis enam panustama ja võtma oma töö eest suuremat vastutust. Ühtlasi mõjutab see inimeste liikuvust ehk valmisolekut töökohta vahetada või reageerida näiteks ülestamisele. Kuigi palgatase on jätkuvalt oluline, oskavad töötajad uuringu kohaselt praegu rohkem väärtustada seda, et neil töö üldse olemas on. Kõige rohkem on

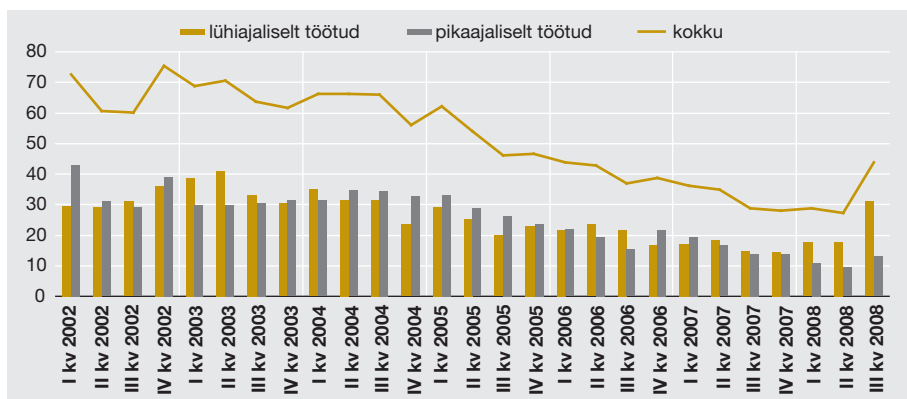
tõusnud teeninduses töötavate inimeste pühendumus – 57 punktilt 63 punktile. Münchenis tegutseva TRIM-keskuse uuringud on näidanud, et töötajate kõrgem pühendumus suurendab ka klientide pühendumust.

Tööpuudus

Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) hinnangul oli möödunud aastal maailmas 190 miljonit töötut. Kui ILO prognoos tõeks saab, on 2009. aasta lõpul töötuid 210 miljonit. Seega kasvab üleilmne tööpuuduse vähemalt 10%. ILO hinnangul väheneb töökohtade arv muu hulgas ehitus- ja autotööstuses, turismiäris, teeninduses ja kinnisvarasektoris.

Eestis püsis töötuse määr 2007. aasta teisel poolel ja 2008. aasta esimesel poolel 4% ligidal, kuid hakkas 2008. aasta III kvartalis suhteliselt järsult suurenema, ulatudes 6,2%ni. See tähendab, et töötute tööotsijate arv tõusis 44 000ni. Ligi pooled neist olid töötuks jäänud koondamise, ettevõtte likvideerimise või pankroti tõttu, sealhulgas ligi 11 000 olid töö kaotanud viimase poole aasta jooksul.

Kui 2008. aastal esimesel poolel vähenes nii lühiajalise kui ka pikaajalise (aasta või kauem tööd otsinute) töötuse määr, siis III kvartalis hakkasid mõlemad näitajad suurenema. Seejuures kasvas lühiajaliselt töötute arv märksa kiiremini (13 200 võrra eelneva kvartaliga võrreldes; 108% a/a). Pikaajaliselt töötute arv suurenes samuti eelneva kvartaliga võrreldes (3400 võrra) kuid oli aasta võrdluses 6,5% väiksem. Pikaajaliselt töötutel kui aktiivsest tegevusest kauem eemal olnutel on majanduslanguse ajal veelgi raskem tööturule naasta, mistõttu suur hulk nendest muutuvad heitunuteks (vt joonis 8).

Joonis 8. Lühiajaliselt töötud ja pikaajaliselt töötud (tuhat inimest)

2008. aasta viimastel kuudel tööpuuduse kiire kasv tõenäoliselt jätkus. Hõive võis väheneda ka kiiremini kui töötus suurenes, kuna kõik töö kaotanud ei liigu automaatselt töötute staatusse – paljud muutuvad kas mitteaktiivseks ehk loobuvad aktiivselt tööd otsimast või asuvad tööõnne otsima välismaal. Seetõttu võis IV kvartalis suurenedagi nii mitteaktiivsus (sh heitumus) kui ka töömigratsioon.

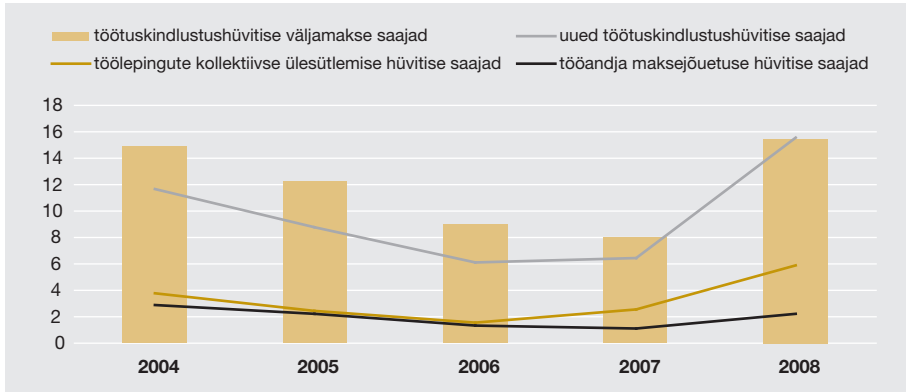
Tööpuudus kasvas III kvartalis igas vanuserühmas. Eriti kiire oli kasv noorte seas, sest tööd asusid otsima koolilõpetajad. 15–24-aastaste töötuse määr suurenes 14,7%ni, mis tähendab, et peaaegu iga seitsmes noor töötotsija jäi tööta. Parimas tööeas inimeste (25–49-aastaste) töötuse määr tõusis III kvartalis 5,1%ni ning vanemaealiste (50–74-aastaste) oma 4,8%ni.

Töötus kasvas kõigis piirkondades, kuid kõige rohkem Kirde-Eestis – kuni 11,8%ni. Kirde-Eesti oli ainus piirkond, kus töötus kasvas mitte ainult mitteaktiivsuse tõttu, vaid ka tööhõive märkimisväärse vähenemise arvel. 2008. aasta esimeses kolmes kvartalis oli kõige rohkem kollektiivselt koondatud tekstiili- ja rõivatööstuses (45%), millele järgnesid puidu- ja mööblitööstus ning veondus, laondus ja side.

Tööga hõivatute arv hakkas majanduse kahanemisele reageerima ootuspärase hilinemisega, kuid siis seda järsemalt. Novembri lõpus oli registreeritud töötute arv tõusnud üle 26 000 ehk 89% aastatagusega võrreldes. Eelmise kuuga võrreldes suurenes registreeritud töötute arv 16%. Tööturu andmete järgi kasvas Ida-Virumaal novembris registreeritud töötute arv 6005ni. Narva Kreenholmis toimunud koondamise tõttu võeti uusi töötuid arvele nii septembris, oktoobris kui ka novembris. Töötajate arvu on vähendanud ka väiksemad ettevõtted (sh Jõhvi Aiand, Repo Vabrikud, Eesti Raudtee, ehitusfirmad). Samuti oli suur tööpuudus Võrumaal, kus probleemid tekkisid eelkõige puidutööstuse ettevõtetel. Detsembris see tendents jätkus: aasta lõpus oli tööturuametis registreeritud juba 30 374 töötut ehk üle kahe korra rohkem kui aasta tagasi. Vabu töökohti oli 1. jaanuari seisuga 2364.

Töötuskindlustushüvitise statistika näitab samuti töötute arvu ja hüvitiste kulude kiiret kasvu. 2008. aastal määras töötukassa hüvitise kokku 23 576 inimesele, mida on 2,3 korda rohkem kui 2007. aastal. Suurima osa taotlustest moodustasid töötuskindlustushüvitise taotlused, millest töötukassa rahuldas 15 476 (neist ligi kuuendiku detsembris). Kollektiivse koondamise hüvitis määrati 2008. aastal 5877 inimesele (neist viiendikule detsembris). Ligi kolmandik hüvitisetaajatest koondati rõiva ja tekstiilitööstusest (suurim koondamine toimus ASis Kreenholmi Valdus); järgnesid puidu- ja mööblitööstus ning veondus, laondus ja side. Tööandja maksejõuetuse hüvilitist määras töötukassa 2008. aastal 2223 inimesele (vt joonis 9).

Olukord halvenes aasta jooksul pidevalt ning detsembrikuu näitajad olid aasta halvimid. Aasta kolmel viimasel kuul ületas hüvitiste kulu töötuskindlustusmaksete jooksvat laekumist. Praegu peavad töövõtjad riigile palgast töötuskindlustusmaksiks loovutama 0,6%, tööandjad aga 0,3%. Novembri lõpus kiitis valitsus heaks töötukassa nõukogu ettepaneku kehtestada

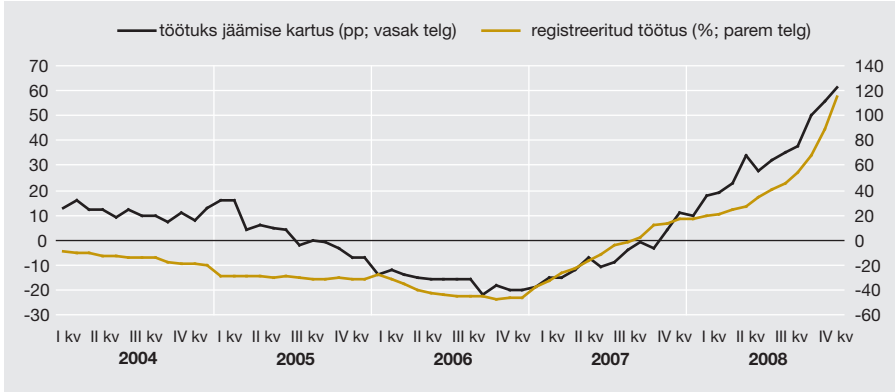
Joonis 9. Töötuskindlustushüvitiste statistika (tuhat inimest)

selle aasta 1. juulist uued maksemäärad, vastavalt 1% ja 0,5%. Töötuskindlustuse seaduse järgi võib valitsus töötukassa nõukogu ettepanekul maksemäära tõsta töövõtjatel kuni 2%ni ja tööandjatel kuni 1%ni töötaja palgast.

Maksu- ja tolliameti andmetel deklareeriti 2008. aasta detsembris töö- või teenistussuhte lõpetamisel makstavaid hüvitisi kokku 113,5 miljonit krooni. Selliseid väljamakseid tehti 3155 töötajale, keskmine väljamakse oli 36 000 krooni. Kui 2007. aasta kohta deklareeriti töösuhte lõpetamise hüvitisi kokku ligi 12 000 inimesele, siis 2008. aastal oli see näitaja poolteist korda suurem (18 500 inimest). Keskmine hüvitissumma oli 2007. aastal 19 000 krooni, 2008. aastal tõusis see 28 600 kroonini (50,5%). 2007. aastal maksis töö- või teenistussuhte lõpetamisega seotud hüvitisi keskmiselt 300 tööandjat kuus, 2008. aasta esimesel poolel aga 360 ning teisel poolel üle 500, kusjuures detsembris oli neid 764.

Töötuks jäämise tõenäosust hakkasid majapidamised Eesti Konjunktuuriinstituudi (EKI) tarbijabaromeetri kohaselt hindama suuremaks 2007. aasta lõpukuudel. 2008. aasta jooksul see kartus pidevalt suurenes. Pessimistlik hinnang on kooskõlas registreeritud töötute arvu muutusega, mis 2008. aasta detsembris ulatus 115%ni (vt joonis 10).

Konjunktuuriinstituudi andmeil kavatseb 49% tööstusettevõtetest ning 69% ehitusfirmadest järgneva kolme kuu jooksul vähendada töötajate arvu. Instituudi andmeil oli detsembris 63%-l tööstusettevõtetest tellimuste maht alla tavapärase taseme ning olemasolevad tellimused tagasid töö ainult järgnevaks 3,4 kuuks; eksporditellimuste vähenemist mainis 58% ettevõtetest. Ehitusturul prognoosis töömahu vähenemist järgneval kolmel kuul 81% ettevõtetest. Ehitusfirmade kindlustunde indikaator oli läbi aegade madalaimal tasemel. Nii nagu tööstussektoris, nimetati ka ehitussektoris koondamiste põhjusena ebapiisavat nõudlust ning 51% firmadest ennustas ka ehitushinna langust.

Joonis 10. Töötuks jäämise kartus ja registreeritud töötus

Allikas: EKI tarbijabaromeeter

2008. aasta esimeses kolmes kvartalis ületas registreeritud töötute arvu kasv töötute koguarvu muutust. Seega on tõusnud registreeritud töötute osatähtsus töötute üldarvus. Kui 2007. aastal registreeris ennast ametlikult töötuks ligi kolmandik kõikidest töötutest, siis 2008. aasta III kvartalis juba ligi pool. Kui tööd leida pole väga tõenäoline, kalduvad inimesed end rohkem ametlikult töötuks registreerima, kuna see annab ka sotsiaalseid garantiisid, nt haigekassa kindlustust. Seetõttu peaks eelarveliste kulutuste prognoos lähtuma mitte lihtsalt üldtöötuse prognoosist, vaid võtma arvesse ka töötuna registreerumise suurenemist.

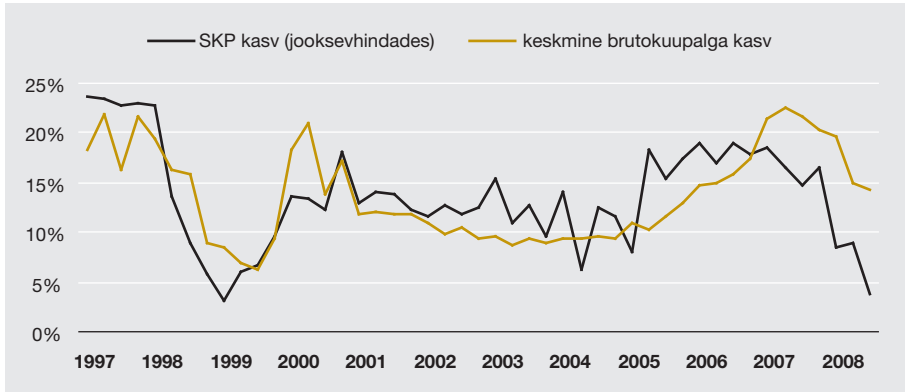
TÖÖJÕUKULUD JA HINNASURVE

Keskmine palk

2008. aasta alguses täheldatud tugev palgatõusurve hakkas aasta teisel poolel järk-järgult vähenema. 2008. aasta lõpukuudel nominaalpalgade kasv pidurdus oluliselt ja reaalkalgad alanesid.

Kui 2008. aasta I kvartalis püsis keskmise brutokuupalga kasv tänu oma inertsile veel väga kiire (19,5% a/a), siis II kvartalis alanes kasvutempo 15,2%ni ja III kvartalis 14,8%ni. Keskmisest aeglasem oli palgakasv III kvartalis ehituses (8,6%), töötlevas tööstuses (12%) ning hulgi- ja jaekaubanduses (12,3%; vt joonis 11).

Palgakasvu suure inertsitõttu pidurdus see aeglasemalt kui nominaalse majanduse kasv. Seetõttu on kiire majanduslanguse perioodile iseloomulik tööjõu erikulu kasv ja kasumi osatähtsuse alanemine SKP suhtes. Peale üldise inertsitõttu võib keskmise palgakasvu hoida langusaegadel

Joonis 11. SKP ja keskmise brutokuupalga nominaalne kasv (a/a)

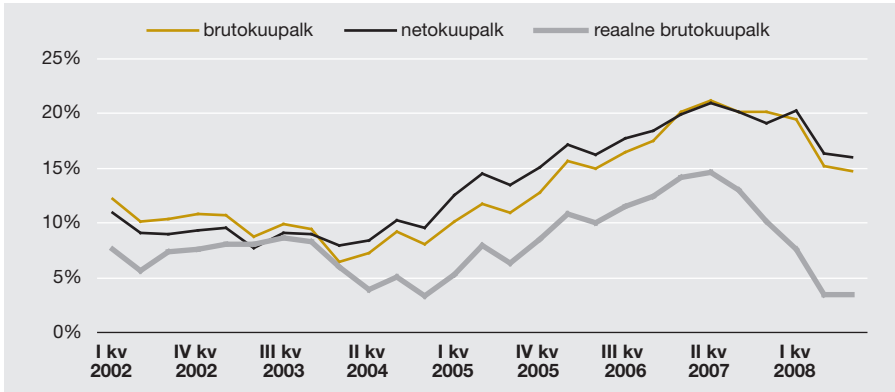
ajutiselt kõrgel tasemel ka töökohtade koondamisega seotud suurenenud väljamaksed. Sel juhul peab aga palgakasvu korrigeerimine olema järgnevatel perioodidel veelgi järsem.

Alates 2007. aasta teisest poolest võib täheldada reaalkasvu alanemist. Aastataguse kasvuga võrreldes aeglustus reaalkasvu tempo 2008. aasta II kvartalis juba enam kui 11 protsendipunkti võrra 3,5%ni. Kolmandas kvartalis oli reaalkasvu kasv samuti 3,5%, kuid osaliselt võib siin olla tegu suurenenud vallandamisega seotud väljamaksetega. Neljandas kvartalis aeglustus keskmise brutokuupalga kasv tõenäoliselt veel jõudsamalt (täpsed andmed veel puuduvad) ning oluliselt vähenesid ka palgakasvu ootused. Neljanda kvartali kohta on olemas vaid maksuameti esialgne statistika, mille kohaselt aeglustus keskmine palgakasv novembris juba 10,2%ni, erasektoris isegi 7,6%ni. Teisisõnu vähenesid erasektori reaalkasvad juba novembris.

Keskmise netopalka nominaal- ja reaalkasvu oli 2008. aastal brutopalka omast pisut kiirem. Seoses tulumaksuvaba miinimumi tõstmisega 2008. aastal (2000 kroonilt 2250 kroonini) alanes sel aastal efektiivne maksumäär⁴ ning netopalka kasvutempo ületas brutopalka oma keskmiselt ligi 1 protsendipunkti võrra (vt joonis 12).

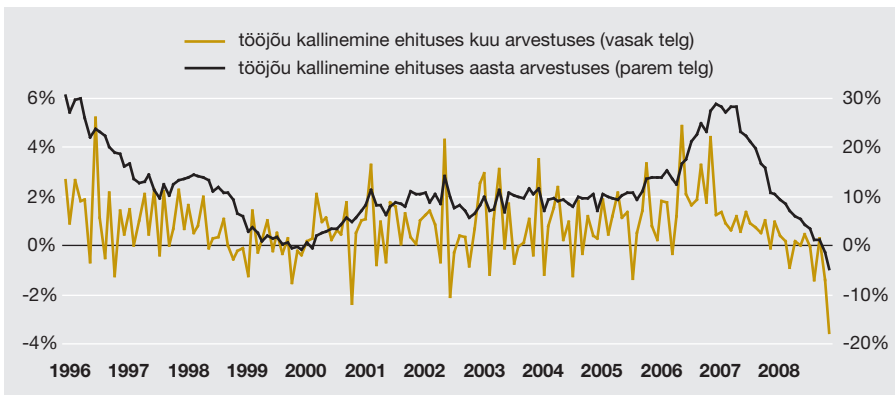
Tegevusalade järgi kasvas keskmine palk 2008. aasta esimese kolme kvartali jooksul kiiremini (üle 20%) metsanduses, kalapüügis, mäetööstuses, elektrienergia-, gaasi- ja veevarustuses, avalikus halduses ja riigikaitstes ning hariduses. Palgakasv alanes kõige kiiremini ehitussektoris – aastaga rohkem kui 20 protsendipunkti võrra 8,6%ni 2008. aasta III kvartalis. Palgakasv pidurdus kiiresti ka töötlevas tööstuses, hulgi- ja jaekaubanduses, hotellide ja restoranide sektoris, veonduses, laonduses ja sides ning finantsvahenduses (12–13%ni). Järsult vähenes

⁴ Maksu suhe teenitavasse tulusse.

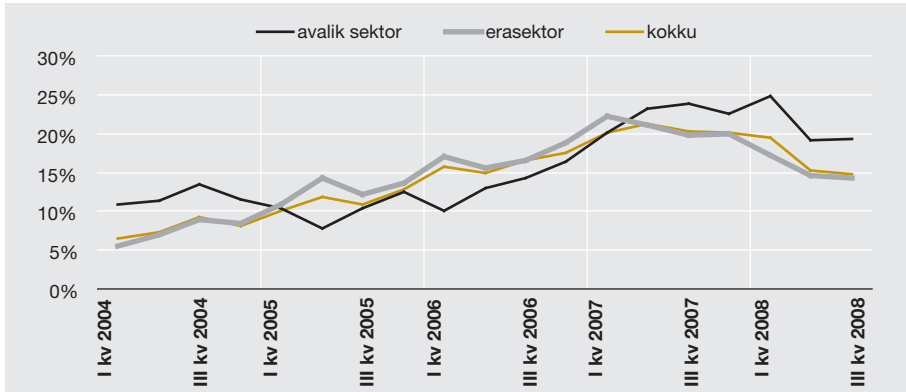
Joonis 12. Keskmise palga areng (a/a)

itud nõudluse ja uute tellimuste tõttu võib palgakasv edaspidi veelgi hoogsamalt aeglustuda. Tõenäoliselt alanevad ka nominaalpalgad, nii lisatasude arvel kui ka mõneti lühendatud tööaja ja uute madalama palgaga lepingute tõttu. Kuigi teoreetilises kirjanduses on valdav arusaam palgade allapoole jääkuse kohta, kinnitavad 2008. aasta viimaste kuude esialgsed andmed, et Eesti palgad on suhteliselt paindlikud ka allapoole. Näiteks ehitushinnaindeksi puhul mõeldav tööjõukulu tüüpiliste ametikohtade lõikes vähenes 2008. aasta detsembris ühe kuuga keskmiselt 3,5% ja aastatagusega võrreldes 4,8% (vt joonis 13).

Joonis 13. Tööjõu kallinemine ehitushinnaindeksi järgi

Tööandja omaniku järgi oli palgamuutuste areng veel jätkuvalt erinev. Kui erasektoris reageerivad palgad majandusolukorra muutumisele 2–3 kvartali pikkuse viitajaga, siis riigisektoris ligi üheaastase nihkega (vt joonis 14).

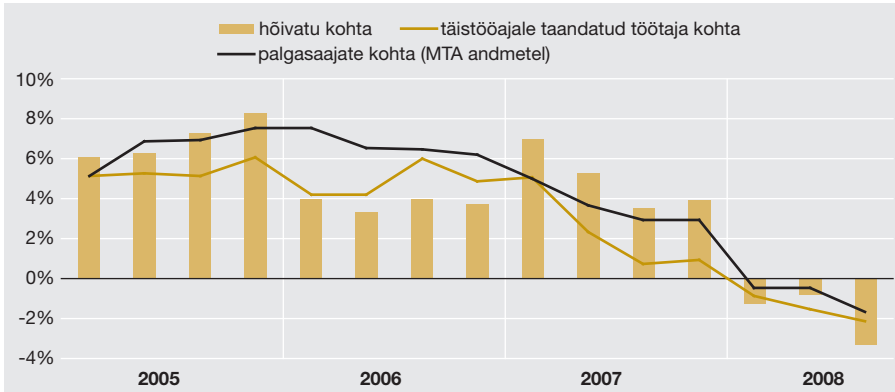
Joonis 14. Keskmise palga kasv tööandja omaniku järgi

2009. aastal hakkab avaliku sektori palgakasv samuti järsult pidurduma. Palku tõstetakse pigem ettevaatlikult ja vähestel tegevusaladel ning välistada ei saa ka palkade langetamist. 2008. aasta lõpus võttis valitsus vastu mitu palgamäärust, mille kohaselt tõsteti vaid riigikoolide pedagoogide ja munitsipaalkoolide õpetajate palkade alammäära – mõlemat 8%, mis toob kaasa vastavalt 15,4 ja 144 miljonit krooni eelarve lisakulu. Ministeriumide tegevuskulu (eelkõige personalikulu) püütakse vähendada 2–3% võrra, kuid palga vähendamisest seni otseselt veel ei räägita. Kui aga tulused laekub riigieelarvesse sama vähe kui 2008. aasta detsembris, tuleb ka avalikus sektoris teha suuremaid korrektsioone.

Kokkuvõttes reageeris tööturg 2008. aastal teisel poolel majanduslanguse kiirenemisele viitajaga, kuid siis seda järsemalt. Kolmandas kvartalis oli hõive muutus veel minimaalne ning keskmise palga kasv suhteliselt kiire. Töökohtade vähenemine ning palgakasvu pidurdumine või kohati ka langus hoogustus aasta viimases kvartalis, mille kohta paljud andmed veel puuduvad. Keskmise palga arengust on olulisem jälgida palgakulu muutusi, mida lisaks täistööajale taandatud brutopalka suuruse muutusele mõjutavad palgasaajate arvu vähenemine ning lühendatud tööajaga hõivatute osatähtsuse tõus.

Töäjõu erikulu

Hõive ja palkade areng reageerib vastu ootusi kiirenevale majanduslangusele alati viitajaga. Seetõttu ületas palgakasv majanduskasvu ning ka tootlikkust igas 2008. aasta kvartalis. Isegi kui tööturu-uuringu hõivestatistika asemel kasutada alternatiivseid andmeid, olid tootlikkuse kasvunäitajad 2008. aasta III kvartalis negatiivsed, kuna töötajate arvu vähendamine ei saanud majanduskasvu langust ennetada (vt joonis 15). Kuna turul valitseb jätkuvalt ebakindlus majanduslanguse sügavuse, kehtivuse ja trendi (V-, U- või L-kujulise) suhtes, siis on oht, et töötajaid vähendatakse igaks juhuks rohkem ning majandusolukorra paranedes võib tekkida raskusi

Joonis 15. Töäjõu tootlikkuse kasv (a/a)

vajalike tööoskustega töäjõu leidmisel. Selleks, et saavutada majanduslanguse ajal palkade ja tootlikkuse kooskõlas areng, tuleks töötajate arvu vähendamisele eelistada palkade kärpimist.

SKP statistika põhjal on võimalik arvutada ka reaalse ja nominaalse töäjõu erikulu.

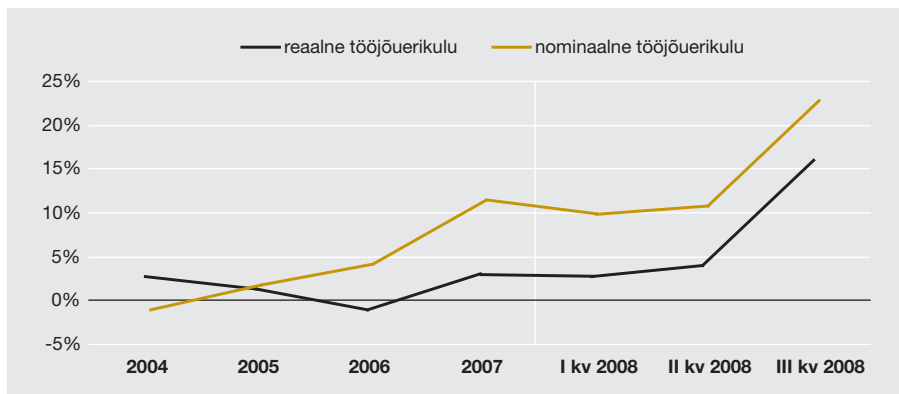
Reaalne töäjõu erikulu on näitaja, mis võrdleb palgakulude suurust ühe palgatöötaja kohta (enamjaolt palk ja palgafondi maksud) ning töäjõu tootlikkust (ühe hõivatu kohta) jooksevhindades. Sisuliselt vaadeldakse, kui suur osa lisandväärtusest makstakse välja töötasudena. Tulenevalt definitsioonist on töäjõu erikulu kasv positiivne siis, kui töäjõukulu palgatöötaja kohta kasvab kiiremini (või langeb aeglasemalt) kui töäjõu tootlikkus nominaalhindades.

Nominaalne töäjõu erikulu kõrvutab töäjõukulusid töötaja kohta reaalse, mitte jooksevhindades arvestatud tootlikkusega. Selle eesmärk on analüüsida palgakasvust tulenevat inflatsioonisurve, kuna ettevõtted on kasumlikkuse säilitamiseks sunnitud tootlikkust ületavat palgakasvu tootehinnas kajastama.

Kuna 2008. aasta III kvartalis majanduslangus kiirenes ning töäjõukulude langetamine viibis või need kulud kohati isegi kasvasid koondamisega seotud väljamaksete suurenemise tõttu, siis töäjõu erikulu kasv sel perioodil hoogustus. Reaalse töäjõu erikulu kasv kiirenes II kvartali 5,3%lt 11,4%ni ning nominaalse töäjõu erikulu kasv 15,9%lt 19,9%ni (vt joonis 16).

Nii suur erinevus ei jää pikemas perspektiivis püsima. Töäjõu erikulu kasv stabiliseerub, kui majanduslangus enam ei kiirene ning kasv taastub.

Majandusharude järgi kasvas reaalse töäjõu erikulu keskmisest kiiremini finantsvahenduses, kinnisvara, rentimise ja äritegevuse alal ning ehitussektoris (vt tabel 1).

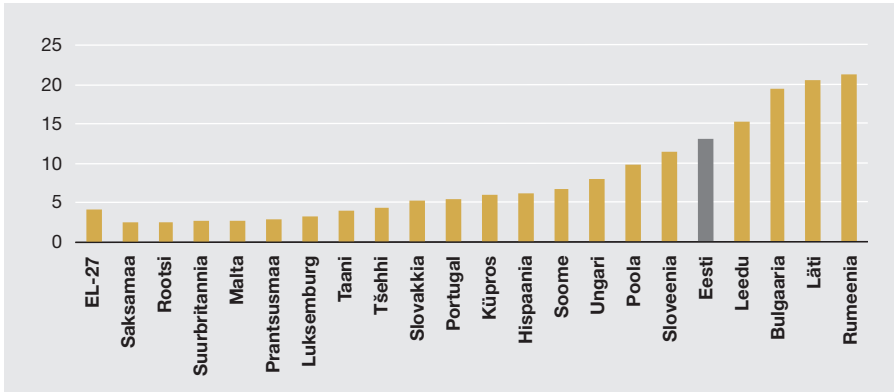

Joonis 16. Tööjõu erikulu kasv töötlevas tööstuses

Tabel 1. Tööjõu erikulu kasv SKP statistika põhjal (%)

	2005	2006	2007	I kv 2008	II kv 2008	III kv 2008
Reaalne töööjõuerikulu						
Kogu majandus	-1,6	1,6	9,2	9,9	5,3	11,4
Primaarsektor	5,7	-0,2	26,4	-0,7	11,8	-10,6
Sekundaarsektor	-1,2	2,4	7,6	4,6	5,7	16,7
Erasektori teenindusettevõtted	-2,5	4,8	14,1	8,0	5,8	10,8
Nominaalne töööjõuerikulu						
Kogu majandus	3,3	8,1	18,9	19,1	15,9	19,9
Primaarsektor	16	6,1	45,1	8,7	13,7	-13,2
Sekundaarsektor	3,4	10,0	17,2	12,5	12,3	22,1
Erasektori teenindusettevõtted	0	9,9	20,9	20,1	17,6	20,6

Eurostati andmetel oli Eesti nominaalse töööjõu tunni erikulu kasv 2008. aasta III kvartalis 13,1%. Eestist kiiremini kasvas töööjõukulu Lätis (15,3%), Bulgaarias (19,4%), Leedus (20,5%) ning Rumeenias (21,2%). Eestile järgnesid Sloveenia (11,5%), Poola (9,8%) ja teised riigid. Tööööjõukulu kasv oli aeglasem Lääne-Euroopa riikides, sh Saksamaal 2,5%. Euroopa Liidu keskmine kasv oli 4,1%, euroala riikide keskmine 4,0% (vt joonis 17).

Joonis 17. Tööjõukulud Euroopa Liidu riikides 2008. aasta III kvartalis

Allikas: Eurostat

TÖÖTURU INSTITUTIONAALNE ARENG

Maksumuudatused

2009. aasta 1. jaanuaril jõustus mitu maksumuudatust, mis puudutavad nii maksude tasumise korda kui ka maksumäärasid.

- Tulumaksumäär ei langetata ning see jääb 21% tasemele, maksuvaba tulu jääb 2250 kroonile kuus. Stabiilne tulumaksumäär tähendab eraisikute efektiivse tulumaksumäära tõusu brutopalgaga kasvu korral ning alanemist brutopalgaga languse korral.
- Täiendav maksuvaba tulu esimese lapse kohta 2009. aastal külmatakse ajutiselt (selle mõju tööturu näitajatele avaldub 2010. aastal).
- Isapuhkuse päevi (kümme päeva kahe kuu jooksul enne või pärast lapse sündi) riigieelarvest ei hüvitata.
- Töötuskindlustusmakse määr on alates 2009. aasta 1. juulist töötaja puhul 1,0% ja tööandja puhul 0,5% töötasust. Esimesel poolaastal kehtivad vanad määrad: töötajale 0,6% ja tööandjale 0,3% töötasust.
- Tööautoga erasõitute tegemise erisoodustuse arvestuslik hind tõuseb 2000 kroonilt 4000 kroonile. Kui töötaja teeb erasõite väiksemas mahus ning peab sõidupäevikut, on maksu võimalik tasuda väiksemalt summalt.
- Suureneb maksuvaba hüvitise piirmäär nendele isikutele, kes kasutavad isiklikku sõiduautot ametisõitudeks. Praegu kehtiv maksuvaba määr 2000 krooni tõuseb 4000 kroonini kuus.

- Ettevõtete tulumaksu puhul aastapõhisele maksustamisele üle ei minda. Senise süsteemi jätkamise võimalus tekkis nn Burda kohtulahendi tulemusel, mis lubab arvata, et Eesti ettevõtte tulumaksu kinnipeetavaks maksuks pidada ei saa ning ettevõtete tulumaksusüsteem on Euroopa Liidu nõuetega kooskõlas.
- Lisaks dividendidena jaotatavale kasumile tuleb äriühingul hakata tulumaksu maksma ka aktsia- või osakapitali vähendamisel ja aktsiate/osade tagasiostmisel. Samuti kehtib see nõue äriühingu likvideerimisel omakapitalist tehtavate väljamaksete puhul, mis ületavad aktsionäride/osanike poolt omakapitali tehtud sissemakseid. Dividendide maksmisel mitteresidendist aktsionäriks või osanikuks ei tule enam täiendavalt tulumaksu kinni pidada, sõltumata osaluse suurusest.

Sotsiaalmaksuseaduse muutus

Alates 2009. aastast on sotsiaalmaksu miinimumkohustuse kuumäär eelneva aasta kuupalga alammäära tasemel, mis tähendab, et 2009. aastal tõuseb see 2700 kroonilt 4350 kroonini (61,1%). Sotsiaalmaksu miinimumkohustuse tõstmine suurendab sotsiaalmaksu laekumise kasvu.

Alampalk

Eesti Ametiühingute Keskliit (EAKL) ja Eesti Tööandjate Keskliit (ETKL) kokkuleppe järgi ei muudeta 2009. aasta esimesel poolel üleriigilise kuupalga alammäärat ehk see jääb 4350 krooni tasemele ning tunnipalga alammäär 27 krooni tasemele. Alates juulist võib alampalga määr tõusta, kuid konkreetsete numbriteni läbirääkimistel ei jõutud.

Tööturuameti ja töötukassa liitmine

Valitsus kiitis 2008. aasta 4. detsembril heaks eelnõu, mille kohaselt liidetakse 1. mail 2009 tööturuamet ja töötukassa üheks avalik-õiguslikuks asutuseks. Liitmise tulemusena koondub ühte organisatsiooni kogu tööturgu puudutav tegevus. Ühendasutus jätkab eelnõu kohaselt Eesti Töötukassa nime all. Tööturuteenuste ja toetuste valik jääb samaks. Asutuse juhtimises osalevad võrdsetel alustel nii riik kui ka tööandjate ja töötajate esindajad.

Uus töölepingu seadus

Uus töölepingu seadus jõustub 1. juulil 2009. Erandina jõustuvad 1. jaanuaril 2010 need paragrahvid, millega kaasneb täiendav rahaline koormus riigieelarvele. Järgnevalt on esitatud töölepingu seaduse olulisemad punktid.

- Töölepingu seadusega laiendatakse tähtajaliste lepingute sõlmimise võimalusi. Tähtajalise töölepingu võib sõlmida igal juhul, kui on tegemist tähtajalise iseloomuga tööga. Samas peab tööandja põhjalikult hindama, kas tegemist on ajutise tööga või on töötajat vaja

püsivalt, sest eelnõu muudab oluliselt tähtajalise töölepingu ennetähtaegse ülesütleamise tingimusi. Ennetähtaegsel ülesütleisel peab tööandja maksma töötajale tasu, millele töötajal oleks olnud õigus lepingu tähtaja saabumiseni.

- Piiratakse öötöö tegemist ja nähakse ette täiendav kaitse öötöötajatele, eelkõige puhkeaja andmise kohustuse, aga ka kõrgema öötöö tasuga. Öisel ajal (22.00–06.00) tehtud töö eest maksab tööandja töötajale 1,25kordset töötasu.
- Töötajatele on oluline töölepingu ülesütlemisest etteteatamine. Etteteatamistähtaeg koondamisel vähem kui ühe aasta pikkuse töösuhte puhul on 15 kalendripäeva; 1–5 aasta pikkuse töösuhte puhul 30 kalendripäeva; 5–10 aasta pikkuse töösuhte puhul 60 kalendripäeva ning rohkem kui 10 aasta pikkuse töösuhte puhul 90 kalendripäeva. Täiendava kaitsena on tööandjal kohustus anda etteteatamise ajal töötajale vaba aega teise töö otsimiseks.
- Seadus näeb ette koondamishüvitise maksmise jagamise tööandja ja töötukassa vahel. See annab raskustesse sattunud tööandjale võimaluse investeerida ettevõtte püsimisse, pakkuda jätkuvalt tööd ning olude paranemisel luua uusi töökohti. Otsene koormus tööandjale on kõikide koondamiste korral töötaja ühe kuu töötasu, töösuhte pikkusest sõltuvalt maksab ülejäänud töötukassa tööandjate sihtfondi vahenditest. Hüvitis töötaja koondamisel on kuni 5 aasta pikkuse töösuhte puhul 1 kuu töötasu; 5–10 aasta pikkuse töösuhte puhul 2 kuu töötasu, millest 1 kuu katab töötukassa; rohkem kui 10 aasta pikkuse töösuhte puhul 3 kuu töötasu, millest 2 kuud katab töötukassa. Lisaks kehtestatakse rohkem kui 20 aasta pikkuse staažiga töötajatele 5 aasta pikkune üleminekuperiood, mille jooksul säilib koondatul 4kuuline koondamishüvitis.
- Ebaseaduslikul ülesütleisel maksab tööandja töötajale hüvitist töötaja kolme kuu töötasu ulatuses. Erandina on hüvitis töötaja kuue kuu töötasu suurune, kui töötaja on ülesütleamise ajal rase või valitud töötajate esindajaks. Nähakse ette võimalus töösuhet jätkata, kuid erinevalt tänasest ennistamisest peavad töösuhte jätkumisega nõus olema nii töötaja kui ka tööandja. Rasedal töötajal ja töötajate esindajal on aga õigus nõuda töösuhte jätkamist.
- Seadus näeb ette töötuskindlustuse hüvitise määra tõusu esimesel 100 töötuse päeval 70%le töötaja keskmisest töötasust ja 50%le keskmisest töötasust alates 101. päevast. Lisaks laieneb töötuskindlustushüvitise saajate ring. Nimelt võivad töötuskindlustuse hüvitist saada ka need, kes on töösuhte lõpetanud oma algatusel või kokkuleppel tööandjaga. Sel juhul on töötuskindlustuse hüvitise määr madalam. Hüvitise suurus on 40% töötaja keskmisest töötasust kogu töötuskindlustushüvitise saamise perioodi jooksul ja õigus hüvitisele tekib siis, kui viimase viie aasta jooksul on töötaja eest tehtud vähemalt 4 aasta jagu sissemaksleid töötuskindlustusfondi. Samuti pikeneb vanema lapsehoolduspuhkusel olnud aja võrra tema töötuskindlustuse arvestusperiood. Töötuskindlustushüvitise alammäär tõuseb 50% võrreldes valitsuse eelmisel aastal kehtestatud töötasu alammääraga.
- Konkurentsivõime suurendamiseks on oluline edendada elukestvat õpet. Selleks lihtsustatakse õppepuhkuse reegleid. Töötajale antakse õppepuhkust 30 kalendripäeva

aastas. Õppepuhkust tööalaseks ja tasemekoolituseks on võimalik saada õppevormist ja -koormusest sõltumata. Pikendatud on keskmise töötasuga hüvitatavat õppepuhkuse aega. Tasemekoolituse ja tööalase koolitusega seotud õppepuhkuse korral maksab tööandja töötajale keskmist töötasu 20 kalendripäeval. Tasemekoolituse lõpetamiseks annab tööandja töötajale täiendavat õppepuhkust 15 kalendripäeva ja maksab selle jooksul töötajale valitsuse kehtestatud töötasu alammäära.

- Suureneb töövaidluskomisjonis lahendatavate rahaliste nõuete suurus. Töövaidluskomisjon lahendab vaidlusi, mille rahaline nõue on kuni 150 000 krooni. Kehtiva õiguse alusel lahendab töövaidluskomisjon kuni 50 000 krooni suuruseid rahalisi nõudeid.
- Kaotatakse ebamõistlikud kohustused ja põhjendamatu bürokraatia. Tööandjale ei seata sisutuid kohustusi töötajate arvestuse pidamisel, kaotatakse vormikohane tööraamat ja isikukaart. Samuti on tööinspeksioon vabastatud vormiliste kooskõlastuste andmisest, näiteks töösisekorraeeskirjade kehtestamisel, et tõhusamalt täita järelevalveülesandeid ning keskenduda tööandjate ja töötajate nõustamisele.

Riiklikud programmid

2009. aastal jätkuvad Euroopa Sotsiaalfondist (ESF) toetatud viie riikliku programmi tegevused.

- **Hoolekandeprogrammi** raames on plaanis avada Lõuna-Eestis nõustamiskeskus. Keskus annab tööhõivealast infot füüsiliste, vaimsete ja sotsiaalsete erivajadustega inimestele ja nende pereliikmetele. Lisaks on plaanis koolitada 2000 sotsiaaltöötajat, kes hakkavad töötama uue sotsiaalteenuste andmeregistriga (STAR).
- **Kvalifitseeritud tööjõu programm** pakub mitmesuguseid teenuseid sihtrühmadele, kes vajavad tööle saamisel abi ja nõu. Suuremat tähelepanu pööratakse neile inimestele, kes on saanud koondamisteate, ja neile, kes on juba koondatud.
- **Tööeluprogramm** korraldab teavituskampaania tööandjatele, mis tutvustab elektroonilisi töökeskkonnaalaseid töövahendeid. Töövahend on mõeldud eelkõige tööandjatele kontoritöötajate töökeskkonnaalaste ohutegurite hindamiseks ning töötajate terviseriski vältimiseks või vähendamiseks.
- **Soolise võrdõiguslikkuse programm** alustab aastat isaks olemise kampaaniaga. Veebruaris toimuval konverentsil käsitletakse töö- ja pereelu ühitamise teematikat, keskendudes isa rolli tähtsustamisele perekonnas. 2008. aastal kinnitati programm „Soolise võrdõiguslikkuse edendamine 2008–2010”. Programmi rahastab Euroopa Sotsiaalfond ja viib ellu sotsiaalministeerium. Programmi eelarve on 5,8 miljonit krooni, millest ESFi osalus moodustab 4,93 miljonit krooni.
- **Rahvatervise programmiga** arendatakse tervise edendamist töökohtadel ja kohalikes omavalitsustes ning koolitatakse perearste patsientide alkoholisõltuvuse varase avastamise ja nõustamise alal.

KOKKUVÕTE

2008. aasta teine pool erineb viimastest aastatest tugevate korrektsioonide poolest tööturul: töötus suurenes ja palgakasv aeglustus ülimalt järsult. Suuremad muutused leidsid aset aasta viimastel kuudel, mille kohta andmed veel suures osas puuduvad.

Kiire majanduskasvu ajal oli peamine eesmärk suurendada tööjõupakkumist. Majanduslanguse ajal muutub aga tähtsamaks tööturu paindlikkuse teine pool: vallandamise või palkade alandamise lihtsus, paindlike töölepingute kasutamise ulatus, töötajate kindlustatus ning sotsiaaltagatised.

Riigieelarve seisukohast oleks hõive vähendamisest märksa odavam – ja seetõttu ehk ka eelistatavam – palkade alandamine. Massilise tööpuuduse vältimiseks võib esimeseks alternatiiviks teatud töövaldkondades olla lühendatud töönädal; kasutada tuleb ka preemiatest ja lisatasudest loobumise võimalust (sh avalikus sektoris) või palkade solidaarset alandamist.

Arvestades tööjõunõudluse korrektsiooni ulatust on lähitulevikus tõenäoline nominaalpalkade langus, mistõttu väheneb kiiresti ka inflatsioonisurve.

Palgakasvu suure inertsitõttu pidurdus see aeglasemalt kui nominaalse majanduse kasv. Seetõttu on kiire majanduslanguse perioodile iseloomulik tööjõu erikulu kasv ja kasumi osatähtsuse alanemine SKP suhtes. Kasumi osatähtsus stabiliseerub või hakkab tõusma ja tööjõu erikulu kasv peatub ja muutub languseks alles siis, kui majanduslangus saavutab põhja, stabiliseerub ja hakkab uuesti ilmutama kasvumärke.

Tööturu- ja sotsiaalpoliitika peab langusajal toetama tööturu kiiret ja adekvaatset reageerimist majandustingimuste muutustele. Tööturu paindlikkus on konkurentsivõime peamine eeldus, et soodustada tööjõu kiiret ümberpaiknemist vähetootlikest ettevõtetest konkurentsivõimelisematesse ja seda koos asjakohase väljaõppega. Kiire kasvu periood on probleeme selles vallas varjanud, kuid kitsaskohad ilmnevad majanduslanguse saabumisel. Töölepinguseaduse muutmine oli sel ajal väga vajalik ning selle rakendamine võiks olla isegi kiirem.